

9. ขยะอันตราย ภัยร้ายที่มองไม่เห็น

ปัจจุบันสังคมพลัดขยะพิษชนิดต่างๆ ออกมามากมายไม่ว่าจะเป็น ขยะ 'อันตราย' จากสารเคมีที่มีพิษ ขยะ 'อิเล็กทรอนิกส์' หรือ ขยะ 'ติดเชื้อ' จากโรงพยาบาล ขยะเหล่านี้ย่อยสลายได้ยากมาก และหากกำจัดไม่ถูกวิธีก็จะสร้างปัญหาต่อสุขภาพของคนในชุมชน และสิ่งแวดล้อมในที่สุด

ภาพของปริมาณขยะที่กองล้นเมืองกำลังเป็นปัญหาใหญ่ของหลายประเทศ คงไม่ต้องกังวลมากนักหากขยะเหล่านี้สามารถย่อยสลายได้ทั้งหมดโดยไม่สร้างปัญหาลูกโซ่ตามมา แต่ในความเป็นจริง นอกจากมีขยะอันตรายและมลพิษที่ปล่อยจากโรงงานอุตสาหกรรม ของเสียจากภาคเกษตรกรรมไม่ว่าจะเป็นสารเคมี ยากำจัดศัตรูพืชของเสียจากสถานประกอบการและบ้านเรือน ไม่ว่าจะเป็นหลอดไฟ ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่เก่า น้ำมันหล่อลื่น และยางรถยนต์ ยังมีขยะจากสถานพยาบาลที่เปื้อนเลือด หรือของเหลืออื่นจากผู้ป่วยปะปนอยู่ ถ้ากำจัดด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสม 'ขยะติดเชื้อ' เหล่านี้จะสร้างปัญหาต่อสุขภาพของคนในชุมชนและสิ่งแวดล้อม

เช่นเดียวกับเครื่องมือเครื่องใช้ทันสมัยอย่างคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือและเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ ที่หมดอายุการใช้งานและกลายเป็น 'ขยะอิเล็กทรอนิกส์' ซึ่งนับวันจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นไล่ตามการพัฒนาอุตสาหกรรมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอย่างกระชั้นชิด แต่กลับหนีห่างกระบวนการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ที่เหมาะสมออกไปทุกที ขยะอันตราย ขยะติดเชื้อและขยะอิเล็กทรอนิกส์ จึงเป็นเรื่องที่ต้องจับตามองเป็นพิเศษ และควรเร่งสร้างความร่วมมือทุกรูปแบบในการกำจัดของเสียอันตรายให้ถูกหลัก ก่อนที่จะกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับรุนแรงส่งกระทบต่อสุขภาพคนไทยในอนาคต

ข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษทำให้ทราบว่า ในปี พ.ศ. 2546 ขยะอันตรายทั่วประเทศไทยมีปริมาณสูงถึง 1 ล้าน 8 แสนตัน โดยแยกเป็นของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม 1 ล้าน 4 แสนตัน เป็นของเสียอันตรายจากชุมชน 4 แสนตัน รวมขยะมูลฝอยติดเชื้ออีก 22,500 ตัน! พุดต่างๆ ก็คือ คนไทยช่วยกันผลิตขยะอันตรายประมาณวันละ 5 พันตัน พฤติกรรมทิ้งขยะโดยไม่แยกประเภทของคนส่วนใหญ่ทำให้ขยะอันตรายปะปนกับขยะทั่วไป เมื่อกองรวมกันจะกลายเป็นภูเขาขยะที่มีทั้งเชื้อโรคและสารเคมีอันตรายซ่อนอยู่ การจัดการและกำจัดที่ไม่ถูกต้องเปิดโอกาสให้มันซึมลงดิน ไหลลงแหล่งน้ำ ปนเปื้อนสิ่งแวดล้อม เข้าสู่ห่วงโซ่อาหาร

มือถือและคอมพิวเตอร์ ใช้เพิ่มขึ้นมาก แต่ซากถูกทำลายน้อยมาก

ประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา โทรศัพท์มือถือได้รับความนิยมสูงสุด ในปี 2546 จำนวนโทรศัพท์มือถือที่มีการใช้งานจริงมีสูงถึง 12 ล้านเครื่อง แบ่งเป็นเครื่องทดแทน 3 ล้านเครื่อง และเครื่องใหม่ 9 ล้านเครื่อง เพียงแค่ในระยะเวลา 10 ปี เท่านั้น จากที่เคยมีผู้ใช้โทรศัพท์มือถือในช่วงต้นเพียง 340,000 เครื่อง² เทคโนโลยีทันสมัยขึ้นสวนทางกับราคาซึ่งลดต่ำลง เป็นสิ่งล่อใจที่กระตุ้นการบริโภคของคนยุคดิจิทัล จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่า ทำไมความพึงพอใจในการใช้งานโทรศัพท์มือถือจึงมีอายุสั้นลงเหลือเพียง 18 เดือนเท่านั้น³

ข้อมูลล่าสุดรายงานไว้ว่า ในปี 2547 มีผู้ใช้โทรศัพท์มือถือทุกเครือข่ายทั่วประเทศรวมกันประมาณ 27.2 ล้านคน และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 30.5 - 31 ล้านคน ในปี 2548⁴ สอดคล้องกับรายงานของกรมศุลกากรที่ว่า ภายในระยะเวลาเพียง 3 ปี (พ.ศ. 2544 - 2546) มีการนำเข้าโทรศัพท์มือถือมากถึง 24.74 ล้านเครื่อง การเพิ่มขึ้นของคอมพิวเตอร์เองก็ไม่น้อยหน้า ผลการสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าในปี 2546 มีเครื่องคอมพิวเตอร์ทั่วประเทศ 1,531,000 เครื่อง และเพิ่มขึ้นเป็น 1,948,600 เครื่อง ในช่วงเดือนมกราคม - มีนาคม 2547

บ้านเรายังไม่มีการรายงานถึงจำนวนโทรศัพท์มือถือ และเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ถูกโยนทิ้ง แต่เป็นไปได้ว่าขยะอิเล็กทรอนิกส์กลายเป็นปัญหาที่กำลังจะแผลงฤทธิ์ทำร้ายผู้คน และสิ่งแวดล้อมในเวลาอันใกล้นี้ โดยเฉพาะแบตเตอรี่ของโทรศัพท์มือถือซึ่งมีการทิ้งประมาณ 1 ล้านก้อนต่อเดือน⁵ และส่วนใหญ่ไม่ได้นำไปกำจัดที่ถูกวิธี เพราะการศึกษาพฤติกรรมกรมกำจัดขยะจากโทรศัพท์มือถือของคนไทยโดยศูนย์วิจัยสิริก เมื่อปี 2546 พบว่า มีผู้ใช้โทรศัพท์มือถือเพียงร้อยละ 11.1 เท่านั้นที่ส่งคืนให้บริษัทนำไปกำจัด⁶

ซากแบตเตอรี่จากโทรศัพท์มือถือ ก็เหมือนกับซากแบตเตอรี่รถยนต์ที่ปีหนึ่งๆ มีมากกว่า 1 ล้านก้อนเช่นกัน ซึ่งต่างก็เป็นอันตรายและมีพิษรุนแรง ก่อให้เกิดโรคมะเร็ง ส่งผลต่อระบบสืบพันธุ์ สามารถเข้าสู่ร่างกายทางการกิน การหายใจ และการดูดซึมผ่านผิวหนัง หากยังไม่มีการกำจัดที่ถูกวิธี ผลร้ายก็จะตกอยู่กับทุกคนในสังคม

ปัญหาขยะพิษจากประเทศพัฒนา ณ ปลายทางประเทศไทย

นอกจากจะปวดหัวกับขยะกำจัดยากของเราเองแล้ว ประเทศไทยยังต้องระวังการลักลอบทิ้งขยะพิษจากประเทศพัฒนาแล้วด้วย ต้นปี 2546 มีรายงานจากกรมศุลกากร เมื่อตรวจพบว่าประเทศอังกฤษลักลอบส่งยางรถยนต์ เครื่องยนต์ แบตเตอรี่เก่า และถุงมือยางใช้แล้วรวม 5 ตู้คอนเทนเนอร์ น้ำหนักประมาณ 23 ตัน มาทิ้งที่ท่าเรือจังหวัดสมุทรปราการ และมีเรือต่างชาติบรรทุกน้ำมันหล่อลื่นใช้แล้วกว่า 7 แสนตันมาทิ้งที่ท่าเรือแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี⁹ นี่คือสัญญาณเตือนว่าประเทศไทยกำลังกลายเป็นพื้นที่รองรับขยะอันตรายจากประเทศพัฒนาแล้ว

ตลอดปี 2546 มีบริษัทต่างชาติลักลอบนำขยะอิเล็กทรอนิกส์กากของเสีย และสารเคมีมาทิ้งในบ้านเราถึง 15 ครั้ง แม้ประเทศไทยจะเข้าร่วมการเป็นสมาชิกภายใต้อนุสัญญาบาเซล (BASEL) ซึ่งว่าด้วยการควบคุมเคลื่อนย้ายของเสียข้ามแดนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 และมีกฎหมายที่จะดำเนินการกับผู้กระทำผิดอย่างเด็ดขาดแล้วก็ตาม¹⁰ แต่การปรากฏตัวของขยะอันตราย โดยไม่รู้ที่มาที่ไปยังคงเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

ไม่น่าเชื่อว่า มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพียงเพื่อหวังเคลื่อนย้ายกากของเสียมาทิ้งที่ประเทศเรา หรือตั้งบริษัทรับซื้อขยะอิเล็กทรอนิกส์มาทิ้งในประเทศ ผู้ประกอบการเหล่านี้จะหายตัวอย่างไร้ร่องรอยเมื่อกองขยะพิษเดินทางมาถึงประเทศไทย และได้รับค่าตอบแทนไปแล้วภาระหนักจึงตกกับรัฐบาลไทยในการกำจัดผลงานความมั่งงายของบรรดาประเทศที่อ้างตัวเองว่าพัฒนาแล้ว

ภายใต้หน้ากากของนักบุญที่บริจาคหรือขายสินค้าในราคาแสนถูก มีเป้าหมายที่เลวร้ายซ่อนอยู่ นั่นคือวิธีอันชาญฉลาดในการโยนขยะอิเล็กทรอนิกส์ทิ้งไปให้ไกลจากบ้านของตัวเอง และปล่อยให้ผู้อื่นต้องรับเคราะห์จากสารเคมีอันตรายแทน ดังที่เครื่องไฟฟ้าราคาถูกแต่คุณภาพต่ำ และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มือสองที่ทะลักเข้ามา เป็นอีกปัจจัยที่เพิ่มปริมาณขยะอันตรายในประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทย

แผนไล่ล่าขยะอิเล็กทรอนิกส์

การนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และ การใช้ซ้ำ (Reuse) เป็นหนทางสำคัญในการชะลอปริมาณขยะอันตรายที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การใช้ซ้ำจะทำได้ง่ายและเป็นที่ยอมรับมากกว่า ดังจะเห็นได้จากการขอรับบริจาคเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้แล้วของโรงเรียนในชนบทและองค์กรท้องถิ่นหลายแห่ง รวมทั้งร้านขายคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือมือสองราคาถูกที่มีอยู่ทั่วไป

ขณะที่การนำกลับมาใช้ใหม่ของบางชิ้นส่วนในขยะอิเล็กทรอนิกส์ค่อนข้างยุ่งยาก หรือต้องใช้เทคโนโลยีราคาแพงจากต่างประเทศ กลยุทธ์นี้จึงไม่สามารถรับมือกับกองทัพอขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้เต็มที่

หนทางสุดท้ายคือ การกำจัด มีความร่วมมือระหว่างกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บริษัทยักษ์ใหญ่อย่าง เอไอเอส ดีแทค โนเกีย และห้างสรรพสินค้า มาบุญครอง ในการรณรงค์ป้องกันการแพร่กระจายมลพิษจากแบตเตอรี่มือถือ โดยจัดโครงการเรียกคืนซากแบตเตอรี่และโทรศัพท์มือถือ และกำหนดให้ปี 2547 เป็นปีรวบรวมซากแบตเตอรี่ระหว่างรัฐกับเอกชน เพื่อนำไปจัดการอย่างปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม⁹

ล่าสุดกรมควบคุมมลพิษได้จัดทำร่าง 'แผนแม่บทจัดการขยะแห่งชาติเพื่อรองรับปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์ในอนาคต' เพื่อเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา โดยมุ่งเน้นความรับผิดชอบของ 3 ภาคส่วน คือ ผู้ผลิต ผู้บริโภค ผู้นำเข้า ให้ร่วมมือและเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน ส่วนองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องรับผิดชอบการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นระบบ และควบคุมให้ผู้ผลิตผู้บริโภค ร่วมกันรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งคาดว่าจะมีผลบังคับใช้ในเร็วๆ นี้¹⁰

ลักลอบทำลาย...โครตือกร้อ

ความล้มเหลวในการแยกขยะอันตรายยังคงเกิดขึ้น เพราะประชาชนขาดความรู้ และไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการแยกทิ้งขยะอันตรายตลอด 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2543 - 2547) กรุงเทพมหานครสามารถเก็บขยะอันตรายได้เพียง 84 ตัน ต่อวัน เท่านั้นซึ่งคิดออกมาได้เป็นเพียง 0.314 % ของปริมาณขยะอันตรายทั้งหมด ซึ่งยังห่างไกลจากเป้าหมายที่ตั้งไว้ว่าจะเก็บขยะอันตรายให้ได้ ประมาณ 20%¹¹

ขณะที่ขยะติดเชื้อจากโรงพยาบาล ยังคงมีการลักลอบเผาจนกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น กรณีที่เกิดขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม 2547 ชาวบ้านอำเภอแม่แตงร้องเรียนว่า มีการแอบเผาขยะติดเชื้อจากโรงพยาบาลนานเป็นปี จนสังเกตว่าต้นไม้เหี่ยวเฉา ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อนจากกลิ่นและควัน และเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน¹² ก่อนหน้านี้ชาวภูเรือ จังหวัดเลย ก็ต้องทนกับกลิ่นและควันจากเตาเผาขยะติดเชื้อของโรงพยาบาลนานกว่า 4 - 5 ปี จนมีอากรวิเวกหัว จึงหารือกับโรงพยาบาลเพื่อหาทางแก้ปัญหาและสร้างเตาเผาขยะที่มีประสิทธิภาพในการกำจัดขยะต่อไป¹³

ทางออกขึ้นรากฐานต้องเริ่มต้นจากผู้บริหารร่วมกันประสานกับภาครัฐ

แต่ไม่ว่าจะเป็นกรณีไหน เมื่อขยะอันตรายสร้างปัญหาต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมขึ้น ผลกระทบจะตกสู่ประชาชนในพื้นที่อยู่ดี การจัดการที่เหมาะสมจึงต้องเริ่มที่ต้นทางของขยะอันตราย นั่นคือผู้บริหารทุกคน

1. การให้ความรู้แก่ประชาชนในการแยกขยะก่อนทิ้งเป็นสิ่งจำเป็นที่สุด เมื่อแยกขยะอันตรายออกจากมูลฝอยทั่วไป การนำไปกำจัดก็จะง่ายขึ้น
2. ควรสร้างความตระหนักในการรับผิดชอบขยะอันตรายที่ตนเองเป็นผู้ก่อ เช่น ใครที่เปลี่ยนโทรศัพท์มือถือบ่อยๆ ต้องจ่ายภาษีในการกำจัดขยะมากกว่าคนอื่น เพราะสร้างขยะอันตรายมากกว่าคนอื่น
3. ภาครัฐควรสนับสนุนวิสาหกิจขนาดเล็กลำธาระตามบ้านเรือนมาแปลงสภาพ (Recycle) รวมทั้งจัดศูนย์กลางรับบริจาคเครื่องใช้ไฟฟ้าเก่า คอมพิวเตอร์เก่า เพื่อซ่อมแซมและบริจาคให้กับผู้ที่ขาดแคลน รวมถึงจัดกองทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะให้ถูกสุขลักษณะให้กับโรงเรียนและชุมชน
4. ส่วนขยะติดเชื้อที่มีการลักลอบเผาทำลายในเวลากลางคืนโดยบริษัทเอกชนที่รับกำจัดขยะจากโรงพยาบาลจะต้องดำเนินการทางกฎหมายอย่างจริงจัง อาจปรับเงินหรือถึงขั้นถอนใบอนุญาต...ขยะอันตรายต้องได้รับการกำจัดอย่างถูกวิธี ไม่เช่นนั้นสิ่งที่ไม่ดีใครต้องการจะรูดกลับมาทำร้ายทุกคนอย่างเท่าเทียม...

